УДК 631.147

Негуляєва Н., канд. с.-г. наук, старший науковий співробітник; **Новохацький М.,** канд. с.-г. наук, доцент;
Сердюченко Н., канд. геогр. наук, (УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого)

До питання розвитку органічного виробництва в Україні

У статті наведено інформацію стосовно стану органічної виробництва в Україні. Висвітлено результати проведених інформаційно-демонстраційних заходів з цього напрямку господарювання: круглого столу "Органічне виробництво – пріоритетний напрямок аграрного сектора України" (в рамках Міжнародної агропромислової виставки "АГРО-2016"), спеціалізованої виставки "ORGANIC-2016" та Дня органічного поля в ДП "Дослідне господарство "Сквирське" ІАП НААН.

Ключові слова: органічне виробництво, державна підтримка, органічна продукція, Федерація органічного руху України, АГРО-2016, ORGANIC-2016.

Вступ. Інтенсивні технології виробництва продукції рослинництва, які започатковані ще у 70-х рр. минулого століття, нині проявляють більше недоліків, ніж переваг, бо нехтування об'єктивними законами природи призводить до загострення проблем, а не до одержання високих та сталих урожаїв сільськогосподарських культур. Недотримання законів природовідповідного землеробства спричиняє деградацію ґрунтів, втрату їх родючості, забруднення навколишнього середовища пестицидами та мінеральними добривами.

Основна частина. Останніми роками люди більше звертають увагу на здоров'я і безпечність продуктів харчування через зростання загальної захворюваності, скорочення середньої тривалості життя та зменшення народжуваності. Безпека харчування є ключовим питанням провідних країн світу. Одним із методів стабільного забезпечення населення високоякісною безпечною сільськогосподарською продукцією та охорони навколишнього природного середовища є впровадження органічного сільського господарства, основна мета якого – максимальне використання в землеробській практиці природних біологічних процесів і виробництво безпечних та якісних продуктів харчування. Тому в США, Канаді, країнах ЄС у зв'язку зі значним підвищенням попиту на якісні продукти харчування основним напрямком розвитку землеробства сьогодні є органічне виробництво сільськогосподарської продукції [1].

Україна впродовж останніх 10 років теж демонструє стійку динаміку розширення площ сільськогосподарських угідь, на яких ведеться сертифіковане органічне виробництво і займає 20 місце у списку країн з найбільшими площами органічних сільгоспугідь [2]. Стратегічним напрямком розвитку аграрного сектора країни на період до 2020 року є збільшення сільськогосподарських угідь для виробництва органічної продукції [3]. Як заявили представники Федерації органічного руху України під час проведення круглого столу "Органічне виробництво – пріоритетний напрямок аграрного сектора України" в рамках Міжнародної агропромислової виставки "АГРО-2016" та Спеціалізованої виставки "ORGANIC-2016" (рис.1), площа органічних сертифікованих господарств в Україні у 2015 році вже склала 410550 га (табл.1), тобто перевищила 1% від загальних сільськогосподарських угідь України.

Рис. 1 – **Павільйон Федерації органічного руху України на міжнародній агропромисловій виставці "АГРО-2016"**

Таблиця 1

Загальна площа органічних господарств в Україні, га

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Площа, га	269984	270193	270226	270320	272850	393400	400764	410550

Варто зазначити, що відновлення родючості ґрунту, підвищення рівня здоров'я населення, особливо дітей дошкільного та шкільного віку, утримання природного біорізноманіття українських земель можна значно покращити, якщо 10-15% українських сільгоспвиробників та переробників харчової продукції перейдуть на органічне виробництво [4]. Проте основними перепонами розвитку внутрішнього ринку країни є низька

© Негуляєва Н., Новохацький М., Сердюченко Н. 2016

купівельна спроможність населення та законодавча неврегульованість [5, 6], оскільки прийнятий і введений в дію Закон України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини" фактично не працює. Однак Міністерством аграрної політики та продовольства України проведено роботу з удосконалення законодавчої бази у сфері органічного виробництва за участю представників об'єднань виробників органічної продукції, великої групи експертів та науковців. Нова редакція закону ввібрала в себе найкращі світові практики європейських підходів та норм виробництва органічної продукції. Саме в такому викладі закон буде зрозумілим виробнику і, на думку законодавців, може надати новий імпульс розвитку органічного виробництва в Україні.

Менеджер швейцарсько-українського проекту "Сертифікація в органічному сільському господарстві та розвиток ринку в Україні", впровадженого Дослідним Інститутом органічного сільського господарства (FiBL) [7] за фінансової підтримки Швейцарської конфедерації, Наталія Прокопчук у своїй доповіді продемонструвала органічну карту України (рис. 2). На рисунку 2 перша цифра в межах адміністративних областей показує кількість операторів органічного виробництва, у дужках наведено кількість виробників продукції рослинництва, а після коми – кількість виробників засобів захисту і добрив для органічного типу господарювання. Ці дані зібрано з офіційних публічних джерел органів сертифікації, які відповідно до директиви (ЄС) 1235/2008 функціонують в Україні.

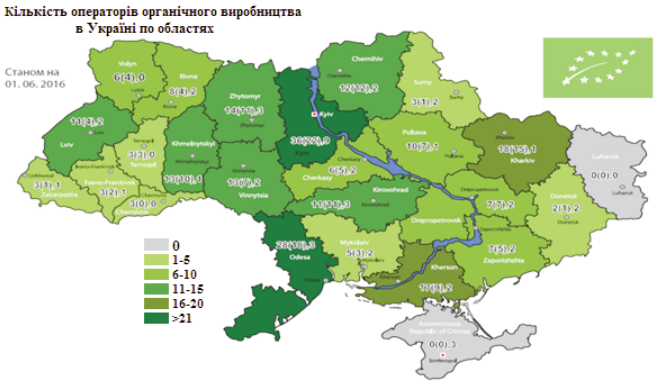

Рис. 2 – **Органічна карта України**

Дуже приємно, що з кожним роком розширюється асортимент органічної продукції і все більше і більше областей України долучаються до вирощування сільськогосподарських культур за технологією органічного виробництва. Проте дуже прикро, що на цей час в Україні немає жодного українського продукту, який має право маркуватися відповідним логотипом (рис. 3), розробленим для позначення українського органічного продукту в майбутньому. Багато чого в Україні уже зроблено для розвитку органічного виробництва, але ще треба багато працювати над тим, щоб український кошик був сертифікованим не лише з європейськими, а й згідно українськими стандартами.

Ринок органічної продукції в Україні почав розвиватися здебільшого за рахунок того, що багато міжнародних покупців висловлювали бажання купувати цю продукцію з України, тому експортна складова на сьогодні переважає над внутрішнім ринком органічної продукції. Досі основними проблеми внутрішнього ринку залишається низький рівень обізнаності населення і виробників щодо органічної тематики. Однак Україна – це частина органічної світової спільноти, яка, починаючи з вересня 2013 року, перейняла досвід проведення органічних тижнів в Україні. Адже дуже важливо проводити різні заходи з метою поширення інформації стосовно споживання здорових продуктів харчування, безпечності та екологізації органічного виробництва.

Рис. 3 – **Логотип українського органічного продукту**

Велике значення як для приватного сектора, так і держави, має представлення України на найбільшій міжнародній виставці органічних продуктів "BioFach", яка щорічно проводиться в Німеччині. Впродовж 3-х років, у тому числі за підтримки FiBL, там організовується національний стенд нашої країни. Участь України у найбільшій виставці органічної продукції "BioFach" є вкрай важливою. Швейцарсько-український проект завершується у грудні 2016 року, тому на наступний рік підтримки українських товаровиробників органічної продукції проектом не передбачено і, очевидно, що цим повинні зайнятися державні органи влади.

Розвитку внутрішнього органічного ринку України мають активно допомагати представники державних обласних адміністрацій спільно з неурядовими громадськими організаціями, оскільки органічне виробництво в Україні, в першу чергу, розвивається завдяки ініціативі самих фермерів і підприємств, тоді як у європейських країнах завдяки належній підтримці з боку державної влади уже функціонують органічні супермаркети, органічні кафе, органічні хлібо- та кондитерські заводи. З метою надання підтримки товаровиробникам органічної продукції на обласному рівні органам державної влади слід прийняти комплексну програму з розвитку органічного виробництва, у якій необхідно передбачити компенсацію сертифікації органічних підприємств та 20% компенсацію для підприємств, які виробляють органічні продукти і беруть участь у процедурі державних закупівель для постачання продуктів харчування у дитячі, лікувальні та соціальні заклади. Варто перестати орієнтуватися, в першу чергу, на експорт органічних продуктів, а піклуватися про те, щоб якісні продукти харчування залишалися в нашій країні, а органічні землі від зміни господаря не втрачали статусу органічності. Адже дійсно належний захист оздоровлених земель допоможе зберегти наші землі для майбутніх поколінь.

Тривалий час в Україні існує певна проблема, яка полягає в розрізненості наукових організацій та безпосередньо виробників органічної продукції, оскільки наша наука часто живе паралельним життям з виробниками. Виділені державою кошти на наукову діяльність трансформуються в наукові звіти, які зберігаються в архівах, до яких виробники не мають доступу і не знаходять актуальності проведених досліджень та

реальних рекомендацій щодо їх практичного застосування. Особливо це стосується виробників органічної продукції. Сьогодні наукові установи починають повертатися обличчям до виробників, серед яких варто виділити Інститут агроекології і природокористування, Інститут землеробства НААН, Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського, Інститут овочівництва і баштанництва, Сквирську дослідну станцію органічного виробництва. Так, директор ДП "Дослідне господарство "Сквирське" Інституту агроекології і природокористування НААН України Андрій Вдовиченко під час проведення круглого столу в рамках АГРО-2016 розповів про роботу з органічного виробництва у їхньому господарстві, яка полягає у здійсненні фундаментальних наукових досліджень з виробництва елітного насіннєвого матеріалу, пропаганді та поширенні набутих знань. Для цього на базі господарства "Сквирське" створено демонстраційний полігон органічного виробництва, основними завданнями якого є:

- випробовування та демонстрація ефективності вітчизняної і закордонної техніки та обладнання в органічному виробництві;
- підбір сортів сільськогосподарських культур, найбільш придатних для органічного виробництва;
- визначення ефективності біопрепаратів, рекомендованих до застосування в органічному виробництві;
- визначення економічної ефективності виробництва органічної продукції;
- забезпечення балансу поживних речовин в ґрунті без використання органічних добрив;
- передача досвіду вирощування органічних культур малим та середнім підприємствам, які займаються або мають бажання займатися органічним землеробством.

Також на підставі отриманої врожайності пшениці озимої, кукурудзи та сої у 2014-2015 роках на полігоні господарства з органічного виробництва можна стверджувати, що за належного підходу до органічного виробництва та відповідного обладнання можна отримувати врожаї польових культур, які не поступаються врожаям отриманими по традиційних технологіях виробництва продукції рослинництва.

На базі ДП "Дослідне господарство "Сквирське" заплановано створення науково-виробничого центру, який забезпечить комплексне вивчення органічного виробництва продукції рослинництва та тваринництва, адаптації кращих вітчизняних та закордонних технологій до відповідних ґрунтово-кліматичних умов зони та передачі досвіду у галузі органічного виробництва товаровиробникам через систему дорадництва. Впродовж періоду дії швейцарсько-українського проекту "Розвиток органічного ринку в Україні" (2012-2016 рр.) тут регулярно щороку проводилися Дні поля. Цього року такий захід у господарстві було проведено 22 червня.

Актуальним питанням на сьогодні є також кадрове забезпечення підтримки органічного землеробства України. Лідером у підготовці молодих спеціалістів у галузі органічного виробництва в Україні сьогодні є Житомирський національний агроекологічний університет. За останні 4 роки, завдячуючи підтримці швейцарсько-українського проекту, в університеті щорічно проводилися конференції з органічного виробництва, під час яких не лише обговорювалися актуальні проблеми, а й відбувалося відвідування учасниками органічних підприємств. А ще університет впровадив курси з органічного виробництва практично на всіх спеціальностях. Досвідченими фахівцями університету розроблено проект програми розвитку органічного виробництва в Житомирській області на 2016-2020 рр., в якому передбачено статтю витрат на компенсацію вартості сертифікації органічних підприємств, придбання насіння для виробників та питання розвитку інфраструктури.

Представники органічного фермерського тепличного господарства з сонячним вегетарієм "Organik Villa" в рамках Міжнародної агропромислової виставки АГРО-2016 представили 52 позиції сертифікованої органічної продукції. Співзасновниця господарства Валентина Сабельнікова під час свого виступу в рамках круглого столу поділилася власним досвідом створення господарства з аграрного виробництва, зазначила як важливо вживати органічну продукцію, особливо дітям до п'яти років, а також відмітила, що ми самі можемо створити гідні європейські умови у будь якій області нашої країни і що лише споживаючи справжню екологічно-чисто продукцію можна стати здоровими та щасливими.

Висновки. Як видно із викладеного матеріалу, планомірні кроки, зроблені об'єднанням адміністративних, наукових, освітніх закладів та зацікавлених окремих сільськогосподарських підприємств у поширенні набутих знань та передачі досвіду з технологій органічного виробництва продукції рослинництва, а також поширення інформації в засобах масової інформації підвищують інтерес до виробництва і споживання екологічно-чистої продукції і здатні покращити екологічну, соціальну та економічну ситуацію в Україні, оскільки органічне виробництв є гарантом продовольчої безпеки та екологічної стабільності країни в цілому.

Список літератури

1. Food Quality Policy / [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/organic/.

2. Коняшин А.В. Стан та перспективи розвитку органічного виробництва в Україні / А.В. Коняшин // Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета.: [збірник матеріалів форуму]. – Херсон: ХТПП, 2015. – С. 257-260.

3. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року // [електронний ресурс] http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822

4. Ситник Т. Стан розвитку органічного ринку України / Т. Ситник // Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета.: [збірник матеріалів форуму]. – Херсон: ХТПП, 2015. – С. 331-336.

5. Михно М. Українські органічні потуги / М. Михно // Farmer. – 2016. – № 4. – С. 38-40.
http://www.ukraine.fibl.org/de/ua-about-project.html

6. Негуляєва Н., Сердюченко Н. Проблеми розвитку органічного виробництва в Україні / Н. Негуляєва, Н. Сердюченко // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир: О.О. Євенок, 2016. – С. 122-126.

7. http://www.ukraine.fibl.org/de/ua-about-project.html

Аннотация. В статье приведена информация о состоянии органического производства в Украине. Представлены результаты проведенных информационно-демонстрационных мероприятий по данному направлению: круглого стола "Органическое производство - приоритетное направление аграрного сектора Украины" (в рамках Международной агропромышленной выставки "АГРО-2016"), специализированной выставки "ORGANIC-2016" и Дня органического поля на ГП "Опытное хозяйство"Сквирское" ИАП НААН.

Summary. This article provides information on the status of organic production in Ukraine. The results of the following information and demonstration actions in this direction of husbandry were highlighted: roundtable "Organic production - a priority direction of the agrarian sector of Ukraine" (in the frame of International Agricultural Exhibition "AGRO-2016"), a specialized exhibition "ORGANIC 2016" and Day of organic fields in SE "Experimental Facility" Skvyrske "IAN NAAS.

Стаття надійшла до редакції 7 липня 2016 р.